

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159. 923

ВЛАСОВА Олена Іванівна

*доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВАЩЕНКО Ірина Володимирівна

*доктор психологічних наук, професор кафедри загальної психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ДАНИЛЮК Іван Васильович

*доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології,
декан факультету психології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЩЕРБИНА Вікторія Леонардівна

*кандидат соціологічних наук, науковий співробітник науково-дослідної
частини факультету психології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ДОСВІД МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

У статті представлено наукові результати, отримані в процесі роботи над науково-дослідною темою «Розвиток цілісної особистості в контексті соціальних змін: соціальні, психологічні та педагогічні аспекти». Автори розкривають зміст та вводять в науковий обіг теоретичну модель соціалізації і розвитку цілісної особистості в умовах соціальних змін.

Запропоновано до розгляду результати емпіричної верифікації моделі, отримані в процесі аналізу даних дослідження студентів України, проведених у 2015 р. факультетом психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. На основі використання кластерного аналізу встановлено наявність шести типів особистісної цілісності, характерної для сучасних українських студентів.

Ключові слова: *соціалізація, особистість, типи цілісності особистості, багатокладне суспільство, суспільство, що трансформується, міждисциплінарне дослідження.*

Постановка проблеми. Соціалізація – невід’ємний механізм життєдіяльності будь-якої соціальної групи та суспільства в цілому, оскільки кожна група для свого існування вимагає узгодженої активності її членів. Суспільство потребує відтворення узгодженої життєдіяльності людей, які є його складаною, тому в процесі трансформації суспільства трансформуються і механізми соціалізації. Найбільш адекватно та повно особистість та суспільство можуть бути досліджені в межах неklasичної і особливо постнеklasичної методології – сучасних типів наукової раціональності, які дозволяють створювати знання про зміни соціуму та психіки людини в їх динамічній єдності, представленій насамперед розвитком особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування цілісної особистості ґрунтовно досліджуються в різних рамках предметних галузей (філософії, соціології, психології, педагогіки та ін.). Розуміння цілісності як загальнотеоретичного поняття представлено в роботах таких філософів, як І. Киреевський, О. Хомяков, В. Соловйов, М. Бердяєв, М. Лосський та Л. Карсавін. У філософсько-теологічних роботах цих учених цілісність використовується як конструкт, що характеризує духовний стан людини. Окремого розвитку це поняття віднайшло в царині філософської антропології, а саме в роботах М. Шелера, Г. Плесснера, А. Гелена, Е. Кассіраера. Сучасна соціологія розглядає проблеми цілісності особистості в її історичній новизні, з точки зору формування інформаційного типу суспільства. Цьому присвячені дослідження відомих західних соціологів Д. Белла, З. Баумана, Н. Смелзера, Е. Тоффлера. На пострадянському просторі певний доробок сформовано у роботах І.Ю. Кисельова, В.В. Малахова, В.О. Матусевич, К.Г. М’яло, Н.М. Федотової, В.Г. Полохала, І.М. Попової, І.М. Растової, А.Г. Смирнової, Т.В. Хрієнко, В.О. Ядова.

Власне психологія у рамках своєї предметної царини досліджує проблему цілісності особистості як окрему складову процесу соціалізації. Класична психологія розглядає цілісність особистості як аспект її самоактуалізації, конструювання ідентичностей (А. Маслоу, Е. Еріксон), умову та механізм забезпечення соціальної, психологічної, особистісної зрілості людини (Г. Олпорт). Аналіз сучасних напрацювань позитивної психології (М. Чексентміхайї, Р. Райян, Е. Десі) вказує на перспективність звернення уваги на потенціал конструкту суб’єктивного благополуччя або щастя людини у розв’язанні непростішої науково-методичної задачі, пов’язаної з пошуком критеріїв цілісності особистості. Переживання щастя вказує на гармонійність, єдність та узгодженість її внутрішнього світу й умов життя. На рівні суб’єктивної представленості людини це кореспондує з поняттям цілісності особистості як системи людина-суспільство.

У психології радянського та пострадянського періоду проблеми функціонування особистості, її соціалізації та розвитку

досліджувались у роботах В.С. Агеєва, Г.М. Андрєєвої, О.Г. Асмолова, Л.С. Виготського, І.С. Кона, К.В. Коростеліної, Г.С. Костюка, В.В. Москаленко, О.Ф. Лазурського. Сучасний вітчизняний науковий доробок складають дослідження І.В. Ващенко, О.І. Власової, І.В. Данилока, З.С. Карпенко, С.Д. Максименка, В.Ф. Моргуна, В.В. Рибалки, К.Л. Мілютіної, Т.М. Титаренко, В.Л. Щербини та ін.

Суспільство кінця XX – початку XXI ст. як середовище соціалізації є динамічним та різноспрямованим. У процесі соціалізації особистість все більшою мірою не знаходить визначених, «жорстких» вимог та очевидних можливостей, що утворюють єдину сталу систему. Соціальна взаємодія постає як мінливий процес виникнення і актуалізації різноманітних викликів та ризиків індивідам, спільнотам і суспільствам.

Мета статті – розкрити зміст теоретичної моделі соціалізації і розвитку цілісної особистості в умовах соціальних змін, а також основні результати дослідження, отриманих з її використанням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика соціалізації і розвитку особистості формується під впливом необхідності міждисциплінарного дослідження розвитку цілісної особистості у сучасних реаліях українського суспільства, визначними особливостями яких є багатукладність, відсутність у суспільстві, що трансформується, сталих форм та чітких однозначних норм соціального життя. Різні аспекти розвитку людської особистості в умовах трансформації сучасного українського суспільства тривалий час виступають предметом науково-психологічного інтересу дослідницької групи факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка у складі співробітників науково-дослідної частини та кафедр загальної психології і психології розвитку [1-5].

З 2014 року на факультеті психології виконується наукове фундаментальне дослідження за темою: «Розвиток цілісної особистості в контексті соціальних змін: соціальні, психологічні та педагогічні аспекти», (науковий керівник доктор психологічних наук, професор Власова О.І.) [6-9, 11]. Його основний результат в контексті теоретико-методологічного аналізу обраної теми зводиться до розуміння того, що дослідження найвищих форм цілісності культурних або духовних об'єктів (психіки, особистості, феноменів мистецтва, економіки або політики) виявляє їх специфіку, відмінну від цілісності матеріальних і живих систем. Основна особливість тут пов'язана з історичними умовами появи і розвитку цих систем, збільшенням завдяки зростаючому культурно-історичному потенціалу ступенів свободи їх функціонування.

Дослідження філософами, персонологами, соціологами та культурологами людської цілісності відповідно до можливих варіантів зв'язку цілого і його частин та характеру їх взаємовпливу, дозволяють

відрізнити 3 типи цілісності людини як системи психічного: тоталітарний, партитивний і гармонійний [10]. Тоталітарна цілісність утверджується шляхом послідовного нівелювання найбільш яскраво виражених властивостей тих частин, з яких вона складається. Як представника такої цілісності можна уявити людину-носія масової свідомості, для якої характерним є індивідний дорефлексивний рівень психічної організації, яка живе «як усі». За умов партитивної цілісності первинною, тобто такою, що однозначно розкривається, виявляється специфіка властивостей однієї з частин людини. Партитивна цілісність – це людська індивідуальність, що існує у трьох основних модифікаціях – натуроцентричній, соціоцентричній і теоцентричній. Найбільш яскраве концентроване вираження ці модифікації знаходять відповідно у гедоністичній домінанті людської особи, в її соціальній заангажованості або ж у релігійному фанатизмі людини. Гармонійна цілісність людини являє собою дійсну єдність, завершену узгодженість, відповідність взаємодії природних, соціальних і духовних складових її сутності. Носій гармонійної цілісності цілком послідовно веде здоровий спосіб життя, проявляє душевну схильність і любов до людей, творчо здійснює освоєння та перетворення дійсності, вбачає сенс у духовному зростанні [там само].

Таке розуміння цілісності доцільно прийняти як еталон моделі цілісної особистості, основні критерії та умови розвитку якої потребують спеціального обговорення та дослідження. У розв'язанні такої задачі перспективно звернутись до напрацювань позитивної та екзистенціальної психології, які обґрунтовано пропонують розглядати в якості критерію людської цілісності особливості її переживання щастя.

За К. Ріфф, суб'єтивне благополуччя або щастя людини істотно залежить від її самоприйняття, вміння турбуватись про людей, особистісної автономії та компетентності людини, наявності життєвих цілей і почуття особистісного зростання. В сучасних екзистенціально-психологічних уявленнях розвиток людської психіки в напрямку досягнення гармонійної цілісності (В. Франкл, А. Ленгле, Р. Мей, А. Меркуріо) фіксується у категорії екзистенційної сповненості, введеної В. Франклом. [15, с. 180]. Рівень екзистенційної сповненості у розвитку особистості як еквівалент щастя, гідного її, відображає цілісне уявлення людини про те, наскільки реалізуються в її житті чотири фундаментальні мотивації, а саме: чи проживає вона життя з внутрішньою згодою, наскільки здатна наповнювати життя тим, що вважає добрим, наскільки її поведінка відповідає її суті, і як багато сенсу в її житті. Природно, що такі особливості екзистенціального світобачення наповнюють існування людини позитивним змістом, відкриваючи їй можливості самоудосконалення, духовного зростання та соціальної інтеграції, що і стає основою суб'єктивного благополуччя зрілої особистості.

У процесі соціалізації культура постає для людини як набір цінностей і норм, сформованих історично практик їх реалізації. Цінності та норми типологізуються за ознаками приналежності до певного типу соціальної організації. Багатомірність простору соціалізації можна досліджувати через багатомірність наявних у ньому культурних конструктів. Наявність більшою або меншою мірою відокремлених одна від одного систем ціннісної орієнтації, нормативного регулювання стають показниками багатомірності соціалізаційного простору [12, 13].

В рамках різних укладів особистість переживає різний екзистенційний досвід власного психологічного перетворення в суспільстві, набуття нових рис, які обумовлені інтеграцією досвіду її соціокультурних взаємодій. На певному етапі життя людина усвідомлює та виробляє певне ставлення до суспільства і себе самої у цьому суспільстві. Традиційний уклад передбачає досвід становлення особистості як процесу прилучення до сфери сакрального – переживання життя як реалізації надмирської сутності. Індустріальний (модерний) уклад несе досвід становлення особистості як процесу формування якостей життєвої успішності, прагматичної ефективної самодіяльності. Комунікативний (постмодерний) уклад передбачає досвід становлення особистості як процесу самоактуалізації у різних сферах власного буття. Відповідно до такої специфіки формуються і різні типи цілісності особистості, обумовлені певним культурним укладом.

Соціалізація відбувається під впливом чинника особистісної активності людини як суб'єкта власного життя. Спосіб такої активності, який виступає еквівалентом розвитку її розумної сутності, є концептуалізація людиною власного життєвого шляху як темпорально-просторової цілісності. Концептуалізація життєвого шляху дозволяє людині сприймати всю багатоманітність життєвих проявів у їхній цілісності та відношенні до різних аспектів індивідуального буття. В розвиненому вигляді цей механізм виступає ментальною основою її особистісної інтеграції, що не лише забезпечує їй психологічну, соціально-психологічну, соціальну та іншу адаптацію, а й особистісні досягнення та подальший розвиток.

Виходячи з цього, обґрунтованим видається припущення, що становлення цілісної особистості за умов соціальної трансформації відбувається під впливом низки відмінних за культурним типом інституційних вимог з боку суспільства, які представлені чинниками об'єктивного (зовнішньо соціалізаційного) та суб'єктивного (внутрішньо екзистенційного) характеру. Концептуальна ідея дослідження цілісності особистості зводиться до наступного: оскільки стани цілісності – результат життєтворчості особистостей, які складають конкретне суспільство, виявити типові форми цілісності можливо шляхом емпіричного дослідження культурно-типових

орієнтацій та способів концептуалізації особистістю свого життєвого шляху.

Для проведення емпіричного дослідження було створено відповідну психодіагностичну програму. В ній для дослідження базових характеристик цілісності особистості використовувались методики: «Шкала психологічного благополуччя» К. Ріфф і «Шкала екзистенцій» А. Ленгле. Для виявлення психологічних особливостей смислотворення та часової перспективи досліджуваних були також застосовані методика СЖО Д. Леонт'єва, опитувальник Зімбардо та методику семантичного диференціалу часу. Методики були перекладені українською мовою. Україномовні результати перевірялися на валідність та надійність шляхом їх кореляції з результатами російськомовних прототипів опитувальників (отримано коефіцієнт кореляції $r=0,86$). З метою подальшого здійснення широкомасштабного дослідження задіяний у роботі методичний інструментарій (методика «Шкала суб'єктивного благополуччя», опитувальник «Смисложиттєві орієнтації», опитувальник «Рівень розвитку екзистенцій») було переосмислено з позиції його придатності для скринінгової психодіагностики, що забезпечувалось шляхом компресії психодіагностичних матеріалів трьох методик в один опитувальник «Розвиток цілісної особистості в умовах сучасних змін» (В. Щербина, А. Гуленко та ін.). Взагалі ж, створений опитувальник складається з двох частин, одна з яких визначає характеристики цілісної особистості, такі як рівень суб'єктивного благополуччя, екзистенційної сповненості, орієнтації в часі, інша – спрямована на визначення переважаючих культурно-укладних орієнтацій особистості (традиційних, модерних (індустріальних) або постмодерних (комунікативних), для чого також було розроблено відповідний інструментарій [10].

З метою виявлення існуючих форм цілісності сучасної особистості та особливостей її культурно-типової орієнтованості у 2015 р. силами НДЧ факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка було проведено дослідження студентської молоді України. Вибірку склали 516 осіб, віком від 17 до 25 років з числа студентів ВНЗ 1-6 курсів, представники усіх макрорегіонів України та м. Києва.

Подальший зміст статті описує основні результати культурно-типологічного аналізу, який виявив обумовленість характеристик особистісної цілісності сучасного студентства чинниками їх культурно-укладної орієнтованості, що досліджувалась із застосуванням процедур кластерного аналізу. За характером переважаючої змістовної своєрідності певного культурного укладу в ціннісних орієнтаціях досліджуваних, процедура кластерного аналізу виділила 6 груп студентів. Задля виявлення особливостей особистісної цілісності представників виділених типологічних груп на основі t -

критерію Стьюдента проведено аналіз відмінностей між групами за показниками особливостей переживання їх учасниками суб'єктивного благополуччя, екзистенційної сповненості та самореалізації, а також співвіднесення культурно-укладних переваг студентів з типами цілісності їх особистості (тоталітарним, партитивним і гармонійним). Дано кожній із таких груп розгорнуту характеристику.

До гармонійного типу цілісності потрапила група високо рівноукладних виборів студентів (36%), група середньо рівноукладних досліджуваних утворила негармонійний тип (27%); до партитивного типу цілісності найбільш тяжіють студенти, у ціннісних орієнтаціях яких переважають соціальні установки модерного і постмодерного (19%) та модерну і традиційного укладів (8%); до тоталітарного типу цілісності можна віднести групу прибічників традиційних поглядів на життя (5%) та групу заперечуючих традиції студентів (5%).

Характеризуючи виявлені типи, необхідно вказати їх наступні особливості. Гармонійно-рівноукладний тип цілісності (високі показники) (36%) описує сучасну особистість як складноорганізовану систему, яка приймає та творчо інтегрує багатозначність соціокультурних норм і ціннісних смислів культурно багатокладного українського суспільства. Її також можна охарактеризувати як орієнтовану на досягнення результатів, з позитивним сприйняттям минулого досвіду та високою орієнтацією на майбутнє особистість, яка відчувається самореалізованою. Саме тому, представники цього типу мають високі показники суб'єктивного благополуччя, позитивного ставлення до інших та орієнтації на цілі в житті. Індекс екзистенційної сповненості цих осіб знаходяться на середньо нормативному рівні, що засвідчує задовільний стан розвитку внутрішньої та зовнішньої свободи таких студентів, їх здатності наважуватись діяти самостійно та відповідати за власне життя, тобто почуватися особистісно зрілими.

Незрілий-рівноукладний тип цілісності презентує 27% досліджених із середніми показниками виборів різноукладних цінностей. Його носії позиціонують себе як такі, що також, як і у попередньому випадку, відкриті до ціннісних смислів усіх трьох укладів. Але, з одного боку, вони мають високий рівень самодистанціювання, орієнтації на майбутнє, демонструють позитивне ставлення до інших людей та високу орієнтацію на досягнення результатів. З іншого – їм властиві низькі показники самореалізації і цілей в житті, що входить у протиріччя з установками на майбутнє та досягнення бажаних результатів. Такий стан інтенціональної неузгодженості ми схильні розуміти як особистісну незрілість досліджуваних, що не заперечує їх щасливого самопочуття, оскільки вони демонструють середньо-нормативні показники суб'єктивного благополуччя. Наявність у них рефлексивної позиції, цілеспрямованості та прийняття оточуючих лежить в основі

позитивного прогнозу подальшого становлення гармонійного типу їх особистісної цілісності із використання відповідних технологій освітньої соціалізації (наприклад, освітнього коучингу), побудованих на основі розвитку самопізнання та концептуалізації особистісних потенціалів людини.

Наступний партитивний індустріально-комунікативний тип цілісності (19% вибірки) властивий особистості, яка надає перевагу модерному та постмодерному тлумаченню життєвих цінностей. Така молода людина високо орієнтована на досягнення результатів, відчувається самореалізованою та суб'єктною, має високі показники самодистанціювання, самотрансценденції та свободи, позитивного ставлення до інших, але не проявляє схильності сприймати минуле як позитивне. Оскільки її переживання суб'єктивного благополуччя має середньо нормативні показники, то можна зробити висновок, що вона є щасливою і цілісною в актуальному розумінні, тобто тут і зараз. Тому особистісне зростання такого типу студентів на шляху досягнення гармонійної цілісності доцільно скерувати у вимір переосмислення та інтеграції власного життя в контексті побудови вісі минуле-теперішне-майбутнє.

Партитивний традиційно-індустріальний (благополучно партитивний) тип цілісності (8%) – має високі показники самореалізації, орієнтований на досягнення результатів, схильний сприймати минуле як позитивне, загалом самореалізований, має найвищі показники суб'єктивного благополуччя, високу здатність до автономії, керування оточенням, високий рівень самоприйняття і особистісного зростання, а також низькі показники екзистенційної сповненості (найменші показники самотрансценденції та самодистанціювання, відповідальності, свободи та екзистенційності). Цей благополучний профіль описує зовні успішну модерну людину-діяча, для якої не властивий інтерес до власного внутрішнього світу, що власне і дозволяє визначити партитивний характер цілісності її особистості та вбачати вектор подальшого особистісного зростання такої людини в напрямку досягнення зрілого щастя екзистенційної сповненості.

Тоталітарний тип особистісної цілісності представлений двома групами студентів: чистими традиціоналістами та такими, що заперечують традиції. Група прихильників традиційного укладу (5%) мають низькі показники суб'єктивного благополуччя як стану емоційного переживання цілісності і демонструють відсутність почуття самореалізації та сприймання власного минулого як позитивного, низьку орієнтованість на досягнення результатів і приязне ставлення до інших. При цьому вони самостійні і життєво компетентні, здатні до автономного існування, керування оточенням. Позитивний прогноз їх особистісного розвитку живить виявлені

установки на особистісне зростання та найвищі у порівнянні з іншими групами показники самодистанціювання як здатності людини до рефлексії стосовно себе самої, створення внутрішнього простору, вільного від домінуючих у переживанні та активності бажань, думок та ін., що дозволяє людині об'єктивно сприймати себе та не потрапляти до полону афектів, упереджень і власних потягів. З іншого боку, у представників цього типу виявлено низький рівень самотрансценденції, що свідчить про неможливість цих людей виробляти внутрішнє ставлення до пережитого. Тобто така особистість не може виявляти і проживати суб'єктивні цінності, що за А. Ленгле складає «патичний вимір» сучасної людини і лежить в основі її здатності отримувати задоволення або страждати. Отже, ці особи не щасливі, тому, що не навчилися переживати такий стан, що й має стати перспективою їх подальшого особистісного зростання.

Тоталітарний заперечуючий традиції тип описує ще 5% досліджених, які мають найнижчі показники суб'єктивного благополуччя та середній рівень екзистенційної сповненості і високий рівень само дистанціювання. Представники цього типу не орієнтовані на досягнення результатів, загалом почуваються не самореалізованими і не орієнтованими на майбутнє. Вони демонструють практичну відсутність самоприйняття і життєвих цілей, не мають перспектив або переконань, що визначають сенс життя, демонструють низькі показники здатності керувати оточенням, усвідомлюють відсутність власного розвитку, нездатність встановлювати нові відносини або змінити свою поведінку, не переживають почуття поліпшення або самореалізації, в цілому відчують нудьгу і не мають інтересу до життя.

Такий складний негативний стан властивий особистості, яка перебуває в ситуації кризи (життєвої або вікової), пов'язаної з необхідністю життєвого самовизначення, прийняття рішення щодо необхідних та можливих змін власного існування, яке переживається нею як тотально від'ємне. Найбільш адекватними інструментами психологічної допомоги такої людині вбачаються техніки позитивної психотерапії та екзистенціального аналізу.

Таким чином, очевидно, що на основі знання про виявлені типи цілісності сучасної особистості необхідно створювати відповідні їх особливостям інструменти психологічного, педагогічного, соціально-організаційного характеру. В цілому ж, створена нами теоретична модель може стати основою вироблення рішень у сфері розвитку практик соціальної допомоги, психологічного консультування, розвитку педагогічних освітньо-виховних практик, вироблення соціально-організаційних рішень, спрямованих на зниження соціальної аномії та підвищення ефективності різних соціальних інститутів сучасного українського суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Запропонована теоретична модель розвитку цілісної особистості в контексті соціальних змін і створений на її основі критеріальний підхід, відповідно до якого необхідно розділяти зовнішні та внутрішні сторони соціалізації, дозволяє отримати сутнісні характеристики відмінних типів соціалізації особистості в умовах сучасного багатокладного українського суспільства.

Дослідження дозволяє констатувати наявність у сучасних українських студентів шести комбінованих груп цілісності особистості. Вони сформовані за двома ознаками – за характером переважання культурного укладу у соціалізаційних орієнтаціях особистості та характером співвідношення між цілим та частиною у системі психічної організації особистості: гармонійно-рівноукладний тип цілісності (високі показники) (36% вибірки); негармонійно-рівноукладний тип цілісності (середні показники) (27% вибірки); партитивний індустріально-комунікативний (19% вибірки); партитивний індустріально-традиційний (8% вибірки); тоталітарний-традиціоналістичний (5% вибірки) і тоталітарний-заперечуючий традиції (5% вибірки).

У перспективі подальшого дослідження очікується побудова нової типології особистісної цілісності сучасної української молоді, орієнтованої на розвиток євроінтеграційного процесу. На основі отриманого знання передбачається розробка та апробація програми культурно-освітнього коучингу для осіб із різними типами особистісної цілісності.

Список використаних джерел

1. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. Наукова монографія / О. І. Власова. – К., 2005.
2. Психологія вищої школи. Підручник / за заг. ред. Власової О.І. – К., 2015. – 400 с.
3. Данилюк І.В. Становлення та формування етнічної ідентичності особистості / І.В. Данилюк // Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України «Наука і освіта». – Спецвипуск. Проект: «Психологія особистості: теорія, досвід, практика». – Одеса, 2010. – № 9. – С. 47–51.
4. Danilyuk I. Academic Mobility and Professionalism of Higher School Staff in Ukraine: Evaluation and Assessment / I. Danilyuk, S. Paschenko // Procedia – Social and Behavioral Sciences. Volume 69. 24 December 2012. – P. 1785-1794.
5. Ващенко І. В. Психологічні аспекти віктимологічної профілактики / І. В. Ващенко // Особистість у просторі культури: Матеріали III Севастопольського міжнарод. наук.-практ. симпозиуму. – Севастополь: Рібест, 2011. – 190 с. – С. 36–39.
6. The types of personal integrity of the modern ukrainian multicultural society [Електронний ресурс] / І. В. Ананова, О. І. Власова, А. С. Гуленко,

І. В. Данилюк, К. - М. Фадеєва, В. Л. Щербина // Видання: Socio-economic sciences and challenges of modern technology and planetary communication: International Conference on ICT Management for Global Competitiveness and Economic Growth in Emerging Economies ICTM 2015. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=2469326.

7. Власова О. І. Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства [Електронний ресурс] / О.І. Власова // Фундаментальные и прикладные исследования в практиках ведущих научных школ. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://fund-issled-intern.esrae.ru/5-59>.

8. Власова О. І. Акмеологічна модель розвитку обдарованого учня як цілісної особистості / О.І. Власова // Психологія і особистість. – 2015. – №2. – С.230-242.

9. Власова О.І. Психологічний конструкт цілісності особистості в контексті методології філософії екзистенціалізму та екзистенційної психології / О.І. Власова, К.-М.О. Фадеєва, А.С. Гуленко // Фундаментальные и прикладные исследования в практиках ведущих научных школ. – 2014. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: URL: fund-issled-intern.esrae.ru/5-60.

10. Гуленко А. Персональный экзистенциальный анализ как технология формирования целостной личности студента [Електронний ресурс] / А.С. Гуленко // SCI-ARTICLE.RU. Электронный периодический научный журнал. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://sci-article.ru/number/07_2015.pdf.

10. Пивоваров Д.В. Основные категории онтологии / Д.В. Пивоваров. – Екатеринбург, 2003. – С. 139–149.

11. Щербина В. . Соціалізаційні орієнтації сучасної студентської молоді: культурно-типологічний підхід / В.Л. Щербина. // Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2015. – №30. – С. 727-741.

12. Щербина В. . Проблема цілісності особистості в суспільстві, що трансформується: концептуальні бачення та методологічні перспективи / В. Л. Щербина // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – Том 11. – Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 8. – Ч.2. – Київ, 2013. – С. 584-593.

13. Щербина В.Л. Типологія культурних орієнтацій студентської молоді у процесах соціалізації за умов сучасного суспільства / В.Л. Щербина. // Актуальні проблеми психології. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – 2015. – №15. – С. 545-558.

14. Щербина В. . Цілісність особистості в умовах багатокладного суспільства / В. Л. Щербина // «Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки» Збірник наукових праць. – Вип.1 (22) 2014 – К.: Логос, С.165-172.

15. Шумский В.Б. Экзистенциальная психология и психотерапия: теория, методология, практика: учеб. Пособие / В.Б. Шумский. – М. : Издательский дом Высшая школа экономики, 2010. – 182 с.

О.И. Власова, И.В. Ващенко, И.В. Данилюк, В.Л. Щербина

ОПЫТ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

В статье представлены научные результаты, полученные в процессе работы над научно-исследовательской темой «Развитие целостной личности в контексте социальных изменений: социальные, психологические и педагогические аспекты». Авторы раскрывают содержание и вводят в научный обиход теоретическую модель социализации и развития целостной личности в условиях социальных изменений. Предложены результаты эмпирической верификации модели, полученные в процессе анализа данных исследования студентов Украины, проведенных в 2015 году факультетом психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. На основе использования кластерного анализа установлено наличие шести типов личности, характерной для современных украинских студентов.

Ключевые слова: социализация, личность, типы целостности личности, многоукладное общество, трансформирующееся общество, междисциплинарное исследование.

O. Vlasova, J. Vashchenko, I. Danyliuk, V. Shcherbyna

EXPERIENCE OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH OF DEVELOPMENT OF WHOLE PERSON IN THE SOCIAL CHANGES

The scientific results received in the course of work on a research subject "Development of the complete personality in the context of social changes are presented in article: social, psychological, pedagogical aspects". Authors disclose content and introduce for scientific use new theoretical model of socialization and development of the complete personality in the conditions of social changes.

The results of empirical verification of the specified model received in the course of the analysis of these social and psychological obledovaniye of the students of Ukraine who are carried out in May-June, 2015 by faculty of psychology of KNU of Taras Shevchenko are offered for consideration. On the basis of use of the cluster analysis existence of six types of integrity characteristic of modern Ukrainian students is established.

For the purpose of optimization of system of social and psychological assistance and consultation authors suggest to carry out regular monitoring of processes of formation of integrity of the personality in higher educational institutions of Ukraine.

Keywords: socialization, personality, types of integrity of the personality, multistructure society, social and psychological research.

Надійшла до редакції 26.05.2016 р.